

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Резнікової Наталії Володимирівни
на дисертацію Шолом Аліни Сергіївни
на тему: «Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

1. Актуальність теми дослідження.

Сучасний етап розвитку системи міжнародної торгівлі обумовлює активізацію інтересу до наукових ідей і теоретико-методологічних положень, які дозволяють більш детально досліджувати проблеми глобальної інституціоналізації та пріоритетних напрямків розбудови зовнішньоторговельного сектора країн світу.

Аналіз економічної літератури з методичних основ аналізу розвитку системи міжнародної торгівлі в контексті глобальної інституціоналізації свідчить про недостатню вивченість кількісного впливу глобальної інституціоналізації та пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора України. Наразі процес трансформації інституційного середовища в Україні відбувся тільки формально, що збільшує актуальність використання членства в СОТ як «зовнішнього якоря» і приведення національних інституцій у відповідність з «Базисом СОТ» шляхом удосконалення митно-тарифного та нетарифного регулювання в межах зобов'язань відповідно до умов вступу до СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС. Подальша інтеграція України у систему міжнародної торгівлі повинна базуватися на виваженій зовнішньоторговельній політиці, основою якої повинні стати визначення пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора країни.

Все вище викладене визначає актуальність дисертаційного дослідження Шолом А.С. «Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі». Пріоритетним завданням стає уточнення категорії інституцій, виявлення особливостей розвитку міжнародної торгівлі та розробка моделі впливу глобальної інституціоналізації на розвиток зовнішньоторговельного сектора України.

Аналіз перерахованих наукових робіт показує достатній рівень дослідження даної проблеми багатьма вченими. Однак, для розробки виваженої зовнішньоторговельної політики необхідні подальші дослідження щодо особливостей трансформації системи міжнародної торгівлі в умовах розширення складу СОТ та збільшення кількості РТУ. Наразі нерозв'язаною залишається проблема кількісної оцінки впливу глобальної інституціоналізації на зовнішню торгівлю країни у контексті членства в СОТ.

Таким чином, все вищесказане визначає теоретичну і практичну значимість теми дисертаційного дослідження.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень.

Теоретичні та методичні положення, практичні рекомендації, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження Шолом А.С. були виконані відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та в рамках науково-дослідної теми «Спряження процесів регіональної економічної інтеграції та формування глобальних ланцюгів доданої вартості» (номер державної реєстрації 0116U003134), у межах якої здійснено дослідження ретроспективи процесу глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі, аналіз перспектив України в системі міжнародної торгівлі та запропоновано пріоритетні напрями розбудови національного інституційного середовища як складової глобальної конкурентоспроможності України в контексті її членства в СОТ та асоціації з ЄС (довідка №91-04/2018 від. 05.04.2018 р.) і «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (номер державної

реєстрації – 0116U001990), у межах якої здійснено якісну та кількісну оцінку впливу глобальної інституціоналізації в контексті процесу приєднання країн до системи ГАТТ/СОТ на збільшення їх зовнішньої торгівлі (довідка №2109-18/09 від 09.11.2018 р.).

3. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукові положення, які знайшли своє відображення у дисертації, достатньо повно досліджені та обґрунтовані, що підтверджено структурною побудовою та змістом дисертаційної роботи. Аргументованість, достовірність та обґрунтованість висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів, що базуються на глибокому аналізі фахової літератури, у тому числі праць зарубіжних науковців, фактологічного матеріалу, статистичних даних.

У процесі виконання дисертаційної роботи автором опрацьовано значну кількість наукової літератури за темою дисертації, статистичних звітів та аналітичних матеріалів. Інформаційною базою дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (СОТ, ЮНКТАД, МВФ, ОЕСР, групи Світового банку, Всесвітнього економічного форуму), Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, тощо.

4. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в поглибленні теоретико-методичних засад дослідження глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі, а також розробці науково-практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора України у контексті членства в СОТ.

Автором було удосконалено науково-методичний підхід до дослідження кількісного впливу глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі задля обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення реінтеграції України до системи міжнародної торгівлі, який включає:

- аналіз динаміки глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі в контексті діяльності СОТ на основі систематизації засад дослідження, ретроспективи розвитку і трансформації системи міжнародної торгівлі, визначення місця РТУ в її лібералізації, аналізу регуляторних інструментів СОТ;

- якісне та кількісне оцінювання зовнішньоторговельного сектора країни за рахунок визначення поточного місця країни у системі міжнародної торгівлі, виокремлення інституційних і фіктивних змінних, проведення гравітаційного моделювання та кореляційного аналізу, оцінки середнього за членами СОТ або провідного РТУ рівня, обчислення потенційного збільшення зовнішньої торгівлі країни);

- визначення пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора країни в умовах членства в СОТ та РТУ на основі аналізу потенціалу покращення показників її інституційного середовища за умови наявності «зовнішнього якоря» (п. 1.3, с. 71-80).

У дисертаційній роботі автором були виявлені 4 етапи розвитку системи міжнародної торгівлі в контексті глобальної інституціоналізації, що дозволило виокремити причини гальмування перемовин у СОТ щодо подальшої лібералізації міжнародної торгівлі та переходу до V етапу її розвитку. Серед них:

- велика кількість країн-членів СОТ, кожна з яких має власні інтереси;
- необхідність прийняття рішення консенсусом;
- відсутність ключового гравця, який би направляв усі інші країни-члени СОТ;

- незадоволеність «правилами гри» країн, що розвиваються тощо (п. 1.2, с. 48-71).

У роботі набув подальшого розвитку методичний інструментарій оцінювання впливу інституційних чинників розвитку зовнішньої торгівлі за рахунок гравітаційного моделювання з використанням інституційних і фіктивних параметрів, а також обчислення потенціалу зростання експорту України в умовах наявності «зовнішнього якоря» для розбудови інституційного середовища зовнішньоторговельного сектора до середнього за ЄС рівня (п. 1.3, с. 77-78).

Автором було удосконалено визначення сутності глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі. Автором запропоновано уточнення терміну «глобальна інституціоналізація», як процесу, що характеризується упорядкуванням, стандартизацією і формалізацією міжнародних торговельних відносин у сучасних умовах розвитку, наближенням «типів поведінки» до формальних «правил гри», а також створенням міжнародних організацій та/або інституцій на чолі з СОТ з метою лібералізації міжнародної торгівлі й регулювання торговельно-політичних відносин держав-членів. Крім того, було доведено недоцільність використання двох термінів «інститут» та «інституція» у дослідженнях вітчизняних економістів через їх тотожність, а також трактування поняття «інституція» та «організація» і двоїстою сутності СОТ (п. 1.1., с. 47-48, с. 23-38).

Автором дисертації удосконалено теоретико-концептуальні засади дослідження особливостей трансформації системи міжнародної в умовах розширення складу СОТ на основі розгляду етапів трансформації зовнішньоторговельного сектора країни-вступника та розробленого автором алгоритму визначення впливу членства в СОТ на розвиток зовнішньоторговельного сектора країни-вступника та діючих членів, що довело ключову роль Базису СОТ у розбудові національного інституційного середовища (п. 2.1, с. 92-98).

Заслуговують на увагу науково-практичні рекомендації щодо подальшої інтеграції України до системи міжнародної торгівлі на основі трансформації зовнішньоторговельного сектора країни «ззовні» та «зсередини»,

пріоритетними з яких для підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності української економіки є вдосконалення національного тарифного і нетарифного регулювання для , а також використання членства в СОТ та асоціації з ЄС як «зовнішнього якоря» для розбудови інституційного середовища зовнішньоторговельного сектора України, зокрема опцій боротьби з корупцією в СОТ (п. 3.3, с. 183-189).

5. Повнота викладення результатів в опублікованих роботах.

Отримані нові наукові положення дисертаційної роботи Шолом А.С., висновки і рекомендації повною мірою висвітлені автором у 22 наукових працях, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. 1 – у закордонному періодичному виданні) та 10 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 7,8 друк. арк., із яких особисто автору належить 6,0 друк. арк. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Ознайомлення з публікаціями дає підставу зробити висновок – результати досліджень, авторські новації, узагальнення та удосконалення концептуально-методологічних положень, організаційні та методичні рішення, рекомендації достатньо повно викладені в друкованих працях Шолом А.С.

6. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

Отримані результати вказують на теоретичну цінність роботи та полягають у розробці нового науково-методичного підходу до дослідження глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі. Крім того, побудова та аналіз запропонованих автором гравітаційних моделей з урахуванням інституційних та фіктивних змінних може бути використана для визначення пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора України в умовах членства в СОТ та РТУ. Основні результати дисертаційної роботи доведені до

рівня концептуальних положень, стратегічних напрямків, моделей, заходів і пропозицій регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані теоретичні положення та методичні рекомендації можуть бути використані та використовуються органами державної влади та комерційними установами з метою подальшої інтеграції України у систему міжнародної торгівлі.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, використано в діяльності Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації під час підготовки аналітичних матеріалів з питань поглиблення інституційного співробітництва України (довідка № 01-23/3044 від 27.06.2018 р.); Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради під час підготовки звітів щодо зовнішньоекономічної діяльності міста та квартальних звітів щодо діяльності Департаменту, а також при підготовці аналітичних матеріалів до зустрічей керівництва міста з іноземними делегаціями з питань розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин (довідка № 790/01-01-26 від 28.08.2018 р.); ТОВ «Євро ЗЕД Сервіс» при оцінці розвитку підприємства у сфері комплексного супроводу зовнішньоекономічної діяльності (довідка № 290/1 від 05.04.2018 р.).

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Зміст автореферату відповідає темі, предмету та результатам дисертаційної роботи, ідентично узагальнює та відображає основні положення дисертації. Автореферат та дисертація оформлені відповідно до встановлених Міністерством освіти та науки України вимог. Стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень та рекомендацій відзначається логічністю і доступністю сприйняття.

8. Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи та автореферату.

У цілому, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних у процесі дослідження результатів Шолом А.С., слід відмітити деякі дискусійні положення та окремі недоліки, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. У підрозділі 1.1 дисертантом було зазначено, що «правила гри» починають впливати на міжнародне середовище тільки тоді, коли вони перетворюються на «типи поведінки», що забезпечує передбачуваність і стабільність зв'язків між країнами, проте у роботі бракує практичного механізму проведення такого перетворення та його апробації в українських реаліях (п. 1.1., с. 36).

2. У першому розділі дисертаційної роботи при дослідженні ретроспективи глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі надмірну увагу, на нашу думку, було приділено загальному аналізу етапів розвитку системи міжнародної торгівлі. В той же час, має місце недостатньо глибокий рівень розгляду впливу на трансформацію інституційного середовища країн світу (табл. 1.5, 1.6, 1.10, 1.13 с. 52, 53, 58, 64). Недостатньо широко представлено також спряження та взаємодію СОТ та міжнародних організацій для досягнення більшої узгодженості глобальної економічної політики у сфері розвитку системи міжнародної торгівлі (с. 55-53).

3. Незважаючи на безперечну новизну та теоретичну значущість запропонованого науково-методичного підходу до дослідження кількісного впливу глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі, автор використовує тільки україноцентричні гравітаційні моделі (п. 1.3. с.64-69).

4. Незважаючи на логічність використання в роботі гравітаційного моделювання, автор задля більшої обґрунтованості висновків, на наш погляд, мав використати більшу кількість фіктивних змінних, зокрема задля перевірки впливу РТУ на збільшення зовнішньої торгівлі України, а також приділити більше уваги перевірці побудованих моделей на адекватність не тільки на основі індексу детермінації, а й F-критерія Фішера, t-критерія Стюдента, критерія Дарбіна-Уотсона тощо (п. 3.2, с. 165-179).

5. Позитивним моментом дисертаційного дослідження є виокремлення опцій боротьби з корупцією СОТ, що є вельми актуальним для України, оскільки як було з'ясовано за результатами гравітаційного моделювання саме відсутність реальних кроків у цьому напрямку перешкоджає наближенню «правил гри» до «типів поведінки», проте, на наш погляд, з тексту дисертації незрозуміло, як саме повинні використовуватися ці 4 опції і чи наявний позитивний досвід впливу членства в СОТ на зменшення корупції в інших країнах (табл. 3.17, с. 188-189).

Не позбавлена дисертаційна робота й деяких погрешностей у оформленні. Певної актуалізації потребує наведена у дисертації статистична база. Представляється, що ці та інші недоліки обумовлені складністю та широтою проблеми, її нерозривним зв'язком з іншими процесами, які відбуваються в рамках глобальної економічної системи.

Однак слід зазначити, що наведені вище дискусійні положення та зауваження не торкаються сутності роботи, не знижують її наукової новизни, теоретичного і практичного значення.

9. Відповідність дисертації нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України. Загальні висновки по дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота Шолом Аліни Сергіївни є цільним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертації відповідають встановленим нормам. Основні наукові положення, теоретичні розробки та практичні рекомендації поглиблюють теорію і методологію дослідження циклічності розвитку глобальної економічної системи.

Зміст дисертації відповідає зазначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені в процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові

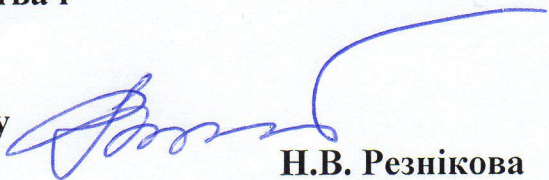
положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Подана до захисту дисертація характеризується науковим стилем, матеріал викладено в логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Шолом Аліни Сергіївни на тему: «Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі» за змістом і оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н.В. Резнікова

ПІДПИС ЗАС
ВЧЕНИЙ СЕК
КАРАУЛЬНА
04.10.

